

Liefde maakt blind (deel 2b)

Van Gulik in het tumultueuze Oost-Azië van het midden van de twintigste eeuw (vervolg)

Opkomst van het Communisme

De geheime verenigingen in China, waar Van Gulik als één van de weinige Westerlingen toegang toe had, trokken zich weinig aan van de Japanse bezetting. Hun enige doel was om het leven van hun leden zo normaal mogelijk te laten verlopen. Om hieraan bij te dragen, speelden de geheime bonden tijdens de oorlog een grote rol in de voortgang van de handel tussen vrij en bezet China, en hielpen ze zelfs de Japanse troepen — tegen hoge vergoedingen — over onneembare hindernissen heen. De opkomst van het Communisme was echter een probleem wat de verenigingen interesseerde en hen wel degelijk zorgen baarde. Volgens Van Gulik was dit niet geheel onbegrijpelijk: de CCP was in feite ook een geheime vereniging, maar wel één wier grondbeginselen in strijd waren met die van de traditionele bonden. De Communistische leer zoals die door de CCP werd gepredikt, druiste in tegen alle oude Chinese tradities. Op de Ambassade in Chungking, waar Van Gulik van 1943 tot 1946 werkte als tolk, was men echter van mening dat de strijd tussen de KMT en de CCP er geen van ideologische verschillen was, maar een strijd om de suprematie tussen twee machts-groepen. Het echte Communisme zou geen wortel kunnen schieten in China. Hoewel Van Gulik vond dat sommige Communistische beginselen wel degelijk aansloten bij aspecten van de Chinese cultuur, verwachtte hij niet dat het Communisme grote veranderingen teweeg zou brengen. Hij zag China als één groot en ondeelbaar cultuurgebied, en geloofde niet dat de scheiding tussen de Communisten en de Nationalisten lang stand zou houden.

In de praktijk stond Van Gulik vrij onverschillig ten opzichte van de Communisten. Volgens Carl Barkman had hij zich zo ingeleefd in het oude China, dat hij zich nauwelijks inte-

resseerde voor de ontwikkelingen in het moderne China. Het gezantschap was niet zijn wereld: in de eerste plaats gaf hij om wetenschap, literatuur en kunst. Hij deed geen enkele moeite om met Communisten in contact te komen. Later sloeg deze onverschilligheid om in afkeer. Hij wilde niet meer terug naar het China waar zoveel van zijn vrienden hadden geleden en waren omgekomen.

Hervormingen in Japan: Een breuk met het verleden?

Ook ten aanzien van de naoorlogse hervormingen in Japan stelde Van Gulik zich conservatief op. Hij wilde niet dat er een volledige breuk met het verleden plaatsvond. Net als zijn mening over de veranderingen in China, werd Van Guliks houding over de hervormingen in Japan grotendeels bepaald door de idee dat een cultuur onaantastbaar is. Hiernaast was Van Gulik was vrij nuchter over de mate waarin de Amerikanen de hervormingen doorvoerden. Hij was van mening dat, in plaats van grondige hervormingen, er alleen maar 'coulissen' neergezet werden om te verbergen dat Japan zich aan het voorbereiden was op een nieuwe oorlog. Uit het falen om Oost-Azië te veroveren had Japan namelijk niet de lering had getrokken dat dit streven op zich fout was, maar dat er veel haperde aan het plan. Japan mocht dan militair verslagen zijn, maar de fascistische geest was volgens Van Gulik niet gebroken. In een reisrapport uit 1945 benadrukt Van Gulik dat hij bij degenen hoorde die erop hadden aangedrongen om de Japanse keizer niet te verwijderen. De Amerikanen gingen ervan uit dat de Japanse agressie het gevolg was van de feodale maatschappelijke structuur, militaristische idealen en de *zaibatsu*, grote financieel-economische combinaties. Daarom diende het politieke stelsel gedemocratiseerd en de economie hervormd te worden. Aangezien de Japanners nog nooit verslagen waren, was het volgens Van Gulik echter verstandig om de keizer als centraal

punt en stabiele factor te handhaven, zodat een bloedbad en algehele chaos kon worden voorkomen. De nabije toekomst zou echter leren dat de hervormingen die door de Amerikanen werden ingevoerd wel degelijk een enorme impact hadden...

In het derde deel van dit feuilleton, dat over twee weken verschijnt, kunt u lezen dat Van Gulik nog veel kritischer was over de Amerikaanse bemoeienis in de strijd tussen de KMT en de CCP dan over hun beleid in het naoorlogse Japan...

Wordt vervolgd...

Lisanne Boer

Chungking

Van maart 1943 tot mei 1946 werkte Van Gulik in Chungking als eerste ambassadesecretaris. Het was misschien wel de gelukkigste episode van zijn leven.

Het diep in het binnenland gelegen Chungking (Chóngqìng) was tijdelijk de hoofdstad van China omdat Nanking te veel in de frontlinie lag. Ook Chungking ontkwam echter niet aan Japanse bombardementen.

Toch deed het zijn naam (letterlijk "Dubbel feest") eer aan wat Van Gulik betrof. Hij beschrijft dat zelf als volgt:

"Op wetenschappelijk en artistiek gebied waren de jaren in Chungking van onschatbaar voordeel voor mijn studies: al de beste geleerden en kunstenaars van alle grote culturele centra in China waren hier samengekomen, [...] Nu voor het eerst had ik volledig deel aan de Chinese levenswijze — en dat beviel me geweldig." Ook nam hij in die tijd Chinese les bij een zekere Miss Shui, een meisje van goede komaf dat een gedegen klassieke opvoeding had genoten. Na amper zes maanden trouwden ze op 18 december 1943.

(Bron: *Een man van drie levens*, Barkman & Van der Hoeven)

Rechter Tie en het geheim van de wierrookklok

15. De kamenier is weer helemaal overstuur als ze vertelt hoe ze het prieel binnenkwam en haar meesteres aan de zolderbalk zag hangen. De huismeester neemt het relaas van haar over: 'De kamenier begon geweldig te gillen. Ik was in de tuin, rende naar het prieel en zag wat er gebeurd was. Ik probeerde mijn hoofd koel te houden, ging op een stoel staan en sneed het koord door. Samen legden we mevrouw op de rustbank. Ze was nog warm, dus maakte ik meteen de strop los, en we probeerden haar levensgeesten weer op te wekken door krachtige massage. Maar wat we ook deden, het mocht niet baten. Er was geen spoor meer van een hartslag, en evenmin van ademhaling. Ik wist dat mevrouw Ho de laatste tijd neerslachtig was, maar ik had nooit gedacht dat ze zelfmoord zou plegen, en mijn meester ook niet, daar ben ik zeker van. Omdat hij in het gerechtsgebouw was, voor een vergadering, ben ik daar zo hard ik kon naartoe gerend, om hem het nieuws te vertellen. Het verbaast me niet dat de schok te groot voor hem was, en dat hij u gevraagd heeft om alles voor hem te regelen. Hij hield echt veel van zijn vrouw, al scheelden ze veel in leeftijd, en zij bewonderde en respecteerde hem.'

16. 'Jullie hebben allebei gedaan wat je kon,' zegt Rechter Tie, 'nu iets anders. Vertelde je niet, huismeester, dat mevrouw Ho in een beste stemming verkeerde tot het moment dat meneer Hwa Min op bezoek kwam?' 'Inderdaad, Edelachtbare,' is het antwoord. 'Zodra mevrouw hoorde, dat ik de komst van meneer Hwa aankondigde, werd ze opeens heel bleek en trok zich haastig terug in een zijkamer. Ik zag heel goed dat ze...' De kamenier onderbreekt hem plotseling: 'Je moet je vergissen,' zegt ze. 'Ik heb haar van de zijkamer naar het prieel gebracht, en ik heb er niets van gemerkt dat ze uit haar humeur was.' De huismeester begint te protesteren, maar de Rechter legt hem het zwijgen op. Hij begrijpt dat de kamenier vooral mevrouw Ho is toegewijd, terwijl de huismeester altijd de partij van meneer Ho zal kiezen. Hij kan ze beter apart ondervragen. 'Wijd jij je verder maar aan je dagelijkse plichten, huismeester,' zegt hij, 'het leven gaat door. Als ik je nog nodig heb, zal ik je wel laten roepen.' Dan wendt de Rechter zich weer tot de kamenier. Hij vraagt zich af of ze misschien uit liefde voor haar dode meesteres iets voor hem verborgen houdt. Hoe kan hij haar tong losmaken?